

Р. В. Пристінський

викладач кафедри тактики
Національної академії Національної гвардії України

ПЕДАГОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ МЕТОДИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ У ВВНЗ

У статті проведено аналіз педагогічних проблем формування методичної компетентності майбутніх офіцерів Національної гвардії України. Зазначено, що офіцери цього військового формування України різноманітні поліфункціональні завдання, що в тому числі, пов'язані з підготовкою особового складу.

Наголошено, що фахова компетентність офіцера НГУ реалізується в здатності до раціональної продуктивної, творчої діяльності з виконання завдань згідно з військовою спеціальністю. А фахова компетентність майбутнього офіцера НГУ має свою специфіку й визначається метою і змістом практичної підготовки в процесі освоєння загальновійськових і військово-спеціальних дисциплін.

Для визначення сутності та структури методичної компетентності майбутніх офіцерів Національної гвардії України проведено історичний аналіз наукової літератури. Розглянуто різні наукові підходи до такої компетентності, проведено її структурно-функціональний аналіз. Зазначено, що методична компетентність – це інтегральна здатність, що включає загальновійськові, військово-спеціальні та педагогічні компоненти, що у взаємодії забезпечують успіх військово-освітньої діяльності у військових підрозділах НГУ.

Визначено основні суперечності підготовки майбутніх офіцерів НГУ. Розглянуто сутність та структуру методичної компетентності майбутніх офіцерів до службово-бойової діяльності. Наведено її основні характеристики.

Констатовано, що методична компетентність майбутнього офіцера НГУ належить до спеціальних (фахових) компетентностей. З'ясовано, що методична компетентність офіцера як педагога є невід'ємною складовою його професійної компетентності, а її сформованість - важлива умова успішної діяльності щодо навчання підлеглих у військових підрозділах НГУ.

Наведено структуру методичної компетентності офіцерів НГУ за спільністю таких компонентів: когнітивного, ціннісно-мотиваційного, діяльнісного тощо. Сформульовано основні напрями вдосконалення навчально-виховного процесу щодо цілеспрямованого формування методичної компетентності майбутніх офіцерів НГУ.

Ключові слова: майбутні офіцери Національної гвардії України, професійна підготовка, педагогічні проблеми, методична компетентність офіцера.

Постановка проблеми. В умовах збройної агресії Російської Федерації проти нашої держави, анексії території України процес професійної підготовки майбутнього офіцерського складу Національної гвардії України (НГУ) потребує наукового обґрунтування, модифікації і оновлення. Також потребують переосмислення наявні проблеми та виклики, нагально вимагають конкретизації та уточнення минулорічні концепції підготовки військових фахівців. На перший план виходять аналіз проведених бойових дій, порівняння запланованого та наявного результату підготовленості військ, обґрунтування, розробка та впровадження сучасних педагогічних технологій підготовки курсантів як майбутніх офіцерів НГУ у вищих військових навчальних закладах (ВВНЗ).

Керівництво держави та НГУ, освітні програми підготовки фахівців сьогодні вимагають, щоб офіцери НГУ окрім високої професійної компетентності, мали розвинуті командирські якості, педагогічну майстерність при роботі з особовим складом, готовність до

вирішення різноманітних навчально-виховних ситуацій під час бойової, спеціальної, професійно-психологічної підготовки тощо. Отже, питання, що пов'язані з методичною компетентністю майбутніх офіцерів НГУ, як наставників підлеглих та керівників військових підрозділів, все гостріше постають на порядку денному функціонування військових частин НГУ.

Аналіз наукових джерел і публікацій. Теоретико-методичні положення компетентнісного підходу розкриті в працях І. Булах, В. Краєвського, О. Пометун, С. Сисоевої та ін. Концептуальним засадам цього підходу присвячено наукові праці з психології та педагогіки (І. Зязюн, О. Савченко, О. Овчарук та ін.). Дослідження історії становлення і розвитку військово-професійної підготовки майбутніх офіцерів проведено М. Нецадимом, В. Ягуповим та іншими. Методичні основи підготовки фахівців у вищих військових навчальних закладах у сучасних умовах розроблено О. Диденком, О. Латишевою, Г. Нікіфоровою, А. Шестаковою, О. Бойко та іншими.

Аналіз наукових праць свідчить про те, що сьогодні існує вже значна кількість праць, присвячених методичній компетентності: упровадженню компетентнісного підходу до змісту професійної діяльності (І. Зимня, І. Зязюн та ін.), питанням формування професійної (О. Євсюков, О. Овчарук та ін.) та методичної компетентності спеціаліста (В. Адольф, В. Кортенко, Н. Кузьміна, Х. Кнауф, В. Ягупов та ін.), але вони не стосуються процесу формування методичної компетентності під час практичної підготовки майбутніх офіцерів НГУ.

Важливими для нашого дослідження є положення про формування професійної, методичної, психолого-педагогічної та предметної видів компетентності фахівців (В. Байденко, О. Гура, О. Коваленко, Н. Кузьміна, А. Маркова, О. Овчарук, В. Свистун, С. Сисоєва, Л. Тархан, та ін.); теоретичні питання реалізації компетентнісного підходу при підготовці військових фахівців з вищою освітою (П. Корчемний, О. Керницький, П. Онипченко, І. Чистовська, В. Ягупов та ін.).

Більшість учених, досліджуючи питання методичної компетентності, виокремлюють її види. Так, Н. Кузьміна, наприклад, виділяє методичну компетентність у галузі способів формування знань, умінь, навичок в учнів [1].

Реалії завдань, що сьогодні виконуються українськими нацгвардійцями, вимагають враховувати пріоритети у формуванні компетентності майбутнього офіцера, і особливо його методичну компетентність. Аналіз же науково-методичної літератури виявив, що багато питань формування методичної компетентності майбутнього офіцера НГУ залишилося поза увагою дослідників. Зокрема не розкрито її зміст і структуру, можливості діагностики, методики формування, що негативно позначається на якості підготовки курсантів у Національній академії Національної гвардії України (НАНГУ).

Отже, педагогічні проблеми, що виникають у процесі підготовки курсантів у ВВНЗ сьогодні є відображенням таких суперечностей:

між зростаючими вимогами суспільства до розвитку компетентностей військовослужбовців та традиційною практикою формування фахової компетентності майбутніх офіцерів НГУ у НАНГУ, який є профільним ВВНЗ для таких фахівців;

між необхідністю становлення та розвитку фахової компетентності майбутнього офіцера як педагога і недосконалістю його психолого-педагогічної підготовки у ВВНЗ;

між вимогами роботодавця до підготовленості курсантів після закінчення ВВНЗ і недостатнім усвідомленням молодими офіцерами необхідності володіння методичною компетентністю для успішного забезпечення військово-педагогічного процесу у військових підрозділах НГУ.

Мета статті – визначити основні педагогічні проблеми формування методичної компетент-

ності майбутніх офіцерів Національної гвардії України, сутність та структуру методичної компетентності та сформулювати основні напрями вдосконалення навчально-виховного процесу щодо цілеспрямованого формування компетентності майбутніх офіцерів Національної гвардії України.

Виклад основного матеріалу. Аналіз наукових джерел показав, що загальні недоліки підготовки військовослужбовців військових формувань України носять організаційний, військово-професійний, лінгвістичний, педагогічний та психологічний характер [2]. Серед них такі найбільш розповсюджені: зміст професійної та інших видів підготовки не завжди адаптовані до конкретних завдань НГУ; недостатня іншомовна підготовленість особового складу до професійного спілкування з представниками НАТО; матеріал, що розглядається при проведенні занять, найчастіше будується з недостатнім урахуванням психолого-педагогічних закономірностей процесів сприйняття та засвоєння знань курсантами; недостатня розвинутість стимулюючих механізмів, що забезпечують активну самостійну роботу курсантів; недостатній зв'язок навчального процесу з реаліями службово-бойової діяльності випускників; недостатня методична компетентність випускників як керівників, що займаються професійною підготовкою підлеглих у військових частинах НГУ.

Для уточнення сутності поняття “методична компетентність” за допомогою словників, визначено, що “методичний” – це той, що: 1) стосується методики; 2) здійснюється за певним планом; дуже послідовний, систематичний; 3) порядний, правильний, ґрунтовний, поступовий; 4) належить методисту. Визначення поняття же “компетентність” більшість науковців ґрунтують на понятті “компетентний”, розкриваючи зміст останнього як: 1) той, що володіє фундаментальними знаннями, є поінформованим, обізнаним, авторитетним; 2) той, що володіє [3].

Науковець С. Івашнюва, розглядаючи структуру методичної компетентності вчителя іноземної мови як систему, пропонує набір таких компонентів: технологічний (дидактичні уміння та навички, вміння проводити уроки з даною віковою групою дітей; вміння та навички використання дидактичних ігор; навички психолого-педагогічного прогнозування успішності навчальної діяльності на основі психологічного тестування); когнітивний (знання психолого-педагогічних особливостей певної вікової групи; знання іноземної мови; знання дидактики початкової школи та методики навчання іноземної мови в початковій школі); особистісно-мотиваційний тощо (емоційне ставлення, бажання, зацікавленість в роботі з даною віковою категорією учнів, ставлення до підвищення кваліфікації, самоосвіти) [4].

На думку Т. Бондаренко, до структури методичної компетентності вчителя біології належать

когнітивний, емоційно-ціннісний та діяльнісно-практичний компоненти [5]. Н. Остапенко ж вважає, що методична компетентність учителя музики включає когнітивний (оволодіння якісними професійними та методичними знаннями), ціннісно-орієнтаційний (формування загальнокультурних цінностей, художнього смаку, мистецьких ідеалів), мотиваційний (чітке усвідомлення цілей та завдань методичної діяльності) та практично-творчий компоненти (поєднує виконавський досвід та творчу самореалізацію) [6].

Отже, методична компетентність майбутнього офіцера НГУ належить до спеціальних (фахових) компетентностей. З'ясовано, що методична компетентність офіцера як педагога є невід'ємною складовою його професійної компетентності, а її сформованість - важлива умова успішної діяльності щодо навчання підлеглих у військових підрозділах НГУ. Адже офіцер згідно обов'язків та функцій повинен вміти навчати підлеглих, знаходити нові методичні засоби та прийоми, аналізувати, відбирати, структурувати та адаптувати методичні матеріали, бути здатним до співробітництва, прагнути постійного саморозвитку та самовдосконалення тощо [7].

На думку вчених, результати навчання структуруються за трьома сферами особистості: пізнавальна; ціннісно-мотиваційна; психомоторна, діяльнісна [8]. Це дає нам змогу визначити структуру методичної компетентності офіцера НГУ за спільністю таких самих компонентів: когнітивного, ціннісно-мотиваційного, діяльнісного тощо.

На думку військових педагогів В. Ягупова та В. Кортенка, головним орієнтиром підготовки курсантів є підвищення рівня військово-професійної підготовленості випускників, реалізація повною мірою вимог військової служби, особливо з погляду прищеплювання випускникам управлінських, командних, виховних і методичних видів компетентностей [9].

На основі професіографічного аналізу діяльності командира взводу військової частини НГУ нами визначено, що методична компетентність включає дві складові: психолого-педагогічну та фахову компетентності.

На основі аналізу теоретичних підходів, професіографічного аналізу діяльності командира взводу НГУ ми визначаємо психолого-педагогічну компетентність офіцера як систему психолого-педагогічних знань, умінь і навичок, оволодіння якими дозволить забезпечити виконання двоєдиних цілей майбутнього командира: по-перше, забезпечення оптимального морально-психологічного стану особового складу, по-друге, саморозвиток та самовдосконалення офіцера.

Отже, фахова компетентність реалізується в здатності до раціональної продуктивної, творчої діяльності з виконання завдань згідно з військо-

вою спеціальністю. А фахова компетентність майбутнього офіцера НГУ має свою специфіку й визначається метою і змістом практичної підготовки в процесі освоєння загальновійськових і військово-спеціальних дисциплін.

Таким чином, можна зробити висновок, що методична компетентність – це інтегральна здатність, що включає загальновійськові, військово-спеціальні та педагогічні компоненти, що у взаємодії забезпечують успіх військово-освітньої діяльності у військових підрозділах НГУ.

Аналіз цієї складної проблеми дозволив визначити такі прогалини:

- недостатньо розроблений концептуальний апарат, існують проблеми термінологічного плану;
- недостатньо вивчена специфіка сформованості методичної компетентності майбутніх офіцерів в контексті їх підготовки до майбутньої діяльності;
- залишається невизначеними оптимальні технології, методи, форми, засоби формування методичної компетентності, критерії її оцінювання;
- недостатньо розроблені методики діагностування рівня методичної компетентності майбутніх офіцерів.

Нами виділено рівні сформованості методичної компетентності майбутніх офіцерів та їх показники, які відповідають таким критеріям: спрямованість на оволодіння методичними функціями цієї професії; сформованість теоретичних знань; сформованість операціонального (діяльнісного) компонента для успішної діяльності щодо підготовки підлеглих тощо.

Науковий пошук, відповідно до аналізу стану сформованості методичної компетентності та проблем підготовки майбутніх офіцерів НГУ у ВВНЗ, дозволив сформулювати основні напрями поліпшення такого становища:

- урахування найкращого досвіду підготовки військовослужбовців ЗС України, Національної гвардії, жандармерії та силових структур провідних країн світу;
- покращення системи підвищення кваліфікації та науково-методичного рівня викладачів ВВНЗ на основі Європейського досвіду та досвіду виконання завдань формуваннями НГУ під час російсько-української війни;
- пошук нових технологій поєднання теорії та практики у навчально-виховному процесі ВВНЗ, що відображають основні елементи педагогічної майстерності наставників курсантів;
- активне та глибоке застосування моделювання під час навчання курсантів, коли створюються елементи екстремальних ситуацій;
- розробка та впровадження інноваційних педагогічних технологій навчання курсантів у ВВНЗ;
- створення сприятливого для курсантів соціального середовища, що заохочує взаємодію

у групах курсантів, самостійність у здобуванні знань, творчість та взаємопідтримку;

– проведення обміну досвідом найкращих викладачів, та підтримка наукових шкіл у ВВНЗ;

– розробка професійно-орієнтованих завдань, що мають креативний та проблемний характер та допомагають отримати досвід виконання службово-бойових завдань;

– впровадження активних методів навчання, що найбільше стимулюють курсантів до творчості та саморозвитку.

Висновки та перспективи подальших досліджень. У науковій статті проведено аналіз педагогічних проблем формування методичної компетентності майбутніх офіцерів Національної гвардії України.

Розглянуто різні наукові підходи до такої компетентності, проведено її структурно-функціональний аналіз. Зазначено, що методична компетентність – це інтегральна здатність, що включає загальновійськові, військово-спеціальні та педагогічні компоненти, що у взаємодії забезпечують успіх військово-освітньої діяльності у військових підрозділах НГУ.

З'ясовано, що методична компетентність офіцера як педагога є невід'ємною складовою його професійної компетентності, а її сформованість – важлива умова успішної діяльності щодо навчання підлеглих у військових підрозділах НГУ. Наведено структуру методичної компетентності офіцерів НГУ за спільністю таких компонентів: когнітивного, ціннісно-мотиваційного, діяльнісного тощо. Сформульовано основні напрями вдосконалення навчально-виховного процесу щодо цілеспрямованого формування методичної компетентності майбутніх офіцерів НГУ. Подальшим напрямком дослідження є проектування технології формування методичної компетентності майбутніх офіцерів НГУ під час навчання у ВВНЗ.

Список використаної літератури:

1. Кузьміна Н. В., Кухарев Н. В. Психологічна структура діяльності вчителя. Гомель, 1976. С. 12-13.
2. Керницький О.М., Пасічник В.І., Васищев В.С. Педагогічні особливості ігрового моделювання при навчанні слухачів магістратури вищого військового навчального закладу переговорної діяльності в ситуації захоплення заручника. *Збірник наукових праць «Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальній школах»*. Запоріжжя: Класичний приватний університет, 2020. № 73/2020. С. 33-39.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови: 250000 / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: Перун, 2005. VIII, 1728 с.
4. Івашнюва С.В. Вдосконалення методичної компетентності вчителів іноземної мови початкової школи в роботі Р(М)МК(Ц). *Матеріали шостої всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Науковий потенціал України – 2010»*: збірка тез доповідей. Ч. 2. Київ: ТОВ «ТК Меганом», 2010. С. 48-51
5. Бондаренко Т. Визначення змісту, структури та етапів формування методичної компетентності у майбутніх вчителів біології. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2012. № 5(2). С. 150-155.
6. Остапенко Н. Компетентнісний підхід у професійній підготовці майбутнього вчителя музичного мистецтва. *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя*. 2015. № 2. С. 53-57
7. Харитонова А.В., Белай С.В. Особливості психологічної адаптації курсантів з різним життєвим досвідом у ВВНЗ. *Збірник наукових праць Національної академії Національної гвардії України*. Том 1, № 68, 2019. С.65-72
8. Кузьминський А. І. Наукові засади методичної підготовки майбутнього вчителя математики / Кузьминський А.І., Тарасенкова Н.А., Акуленко І.А. Черкаси: Вид. Від. ЧНУ ім. Б.Хмельницького, 2009. 320 с.
9. Ягупов В.В., Кортенко В.А. Актуальні проблеми підготовки військових фахівців у контексті європейської інтеграції системи вищої освіти. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*. Збірник наукових праць. Випуск 11. Харків, УІПА, 2011. С. 53.

Prystynskiy R. Pedagogical problems of forming the methodological competence of future officers of the NGU

The article analyzes the pedagogical problems of forming methodological competence of future officers of the National Guard of Ukraine. It is noted that the officers of this military formation of Ukraine perform a variety of multifunctional tasks, including those related to the training of personnel. It is emphasized that the professional competence of the NSU officer is realized in the ability to perform rational, productive, creative tasks in accordance with the military specialty. And the professional competence of a future NSU officer has its own specificity and is determined by the purpose and content of practical training in the process of mastering general military and military special disciplines. To determine the essence and structure of methodological competence of future officers of the National Guard of Ukraine, a historical analysis of scientific literature was conducted. Various scientific approaches to such competence were considered, and its structural and functional analysis was carried out. It is noted that methodical competence is an integral ability that includes all-military, military-special and pedagogical components, which in interaction ensure the success of military-educational activities in the military units of NSU. The main contradictions in the training of future officers of NSU have

been identified. The essence and structure of the methodical competence of future officers for service and combat activity is considered. Its main characteristics are given. It was established that the methodological competence of the future officer of NSU belongs to special (professional) competences. It has been found that the methodical competence of an officer as a teacher is an integral component of his professional competence, and its formation is an important condition for successful activity in training subordinates in the military units of the NSU. The structure of methodical competence of NSU officers according to the commonality of the following components is presented: cognitive, value-motivational, activity. The main areas of improvement of the educational process regarding purposeful formation of methodical competence of future officers of NSU have been formulated.

Key words: *future officers of the National Guard of Ukraine, professional training, pedagogical problems, methodological competence of the officer.*